Ex.A

[121]

N.M:s vägledn.
1963

Maj 1963

[Pärlor]

Pärlor har tjusat människan i alla tider. Glaspärlor fanns i Egypten redan i förhistorisk tid. I medeltida kyrklig konst förekommer utsökta arbeten med broderier i äkta pärlor. Det tysk-romerska rikets kröningskappa från 1133 av purpurrött siden är ett tidigt exempel på att pärlor användes på de mest representativa praktdräkterna. Äkta pärlor, genomborrade och sydda på kläder har sin högkonjunktur under 15- och 1600-talen, då en stor lyx utvecklades i fråga om kläder och smycken, en lyx som givetvis var endast ett fåtal förunnad. Drottning Kristinas sadelkappa och handskar som tillhört en av hennes hovdamer, båda föremålen med broderier från 1600-talets mitt, visas här som exempel på detta mode. De tillhör Kungl. Livrustkammaren.

Broderi med glaspärlor hör framför allt 1800-talet till men är redan på 1700-talet flitigt i bruk, då man helst använde sig av silvervita och genomskinliga pärlor - ofta stavformade - som syddes på tyget i rader med ytfyllande effekt. En användning av ovanligt slag har pärlbroderiet fått i en hel rumsinredning från 1700-talets början på Sturefors i Östergötland, som här återges i bild. Mot slutet av 1700-talet blev de mycket små pärlorna s.k. sandpärlor populära och användes med avtagande frekvens till fram emot mitten av 1800-talet. Pärlbroderierna har under 1800-talet en rikt differentierad användning, vilket Nordiska museets omfattande samlingar ger besked om. Dessa samlingar i förening med bevarat material hos privatpersoner bildar ett fylligt studieunderlag, som ger oss möjligheter att urskilja vissa särdrag, karaktäristiska för 1800-talets olika årtionden. En exakt datering får man ofta genom brudstrumpeband och brudgumshängslen, där datum för giftermålet åtföljer föremålet. Det är i någon mån fallet även med detaljer i heminredningen, vilka kan ha lämnats i lysningspresent eller anskaffats i samband med den första bosättningen. Man kan i stort sett säga, att de tidigaste broderierna bör sökas på dräktdelar, medan mot 1800-talets slut pärlorna spelar en allt större roll i heminredningen. Utvecklingen av 1800-talets pärlbroderi kan med ledning av det material vi nu känner till redovisas på följande sätt:

1800 - 1820. Pärlor har en påfallande riklig användning på stickade arbeten.

1820 och 30-talen. Rikt varierad färgskala. Ett stort intresse för pärlor som leder vidare till andra former för deras användning.

1840-talet. Pärlbroderiet står på höjdpunkten av produktivitet. Dess popularitet tar sig uttryck i ett överflödande bruk. Färgskalan domineras av turkos i förening med gyllne nyanser.

1850-talet. Förkärlek för blommor i ljusa lätta färger. En eftersträvad djupverkan uppnås genom att blanda pärl- och garnbroderier.

1860-talet. Transparanta och färglösa pärlor samt pärlor av metall, samtliga kombinerade med garnbroderier i slösande färgprakt.

1870-talet. Korsstygnsbroderier och pärlbroderier har vid denna tid en högkonjunktur. Broderierna anbringas i första hand på inredningstextilier.

1880 och 90-talen. Det är framförallt prydnadsföremål till hemmet som förses med pärlbroderi. En förkärlek för iögonenfallande effekter kan iakttagas.

1900-talet. 1800-talets stora vurm för pärlbroderi har under vårt sekel en motsvarighet i 20-talets dammode. Aftonklänningar och accessoarer pryddes då med överdådiga kompositioner.

Tillverkningen av glaspärlor var under 1100-talet koncentrerad till Venedig. På 1600-talet togs pärltillverkningen upp i Tyskland och växte med tiden till en betydande industri.

Material. Avgörande för pärlbroderiets kvalitet är att man väljer pärlor med samma hålstorlek och en stark tråd anpassad därefter. Tråden kan vaxas för att få ökad styrka. Tyget bör ha en ytstruktur som är lämpad för pärlornas storlek.

Utställningen har ordnats av amanuensen Inga Wintzell.

Nordiska museet har utfört en inventering av pärlbroderier i samarbete med Idun Vecko Journalen. Från Nordiska museet har deltagit följande personer: Amanuenserna Elisabet Bäckstrand och Eva Lis Forsby, intendent Gunnel Hazelius-Berg, amanuenserna Lillemor Larsson och Inga Wintzell m. fl.

Ett urval av materialet som inkommit redovisas i en utställning som ordnats av amanuenserna Elisabet Bäckstrand och Lillemor Larsson.